

TEFSİR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Tafsīr Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2026 (Nisan/April)

Kur'an Tilâvetinde Güncel Problemler: Melodik Aşırılık, Tecvid İhlalleri, Vakf-İbtidâ ve Vurgu Hataları

Current Problems in Quran Recitation: Melodic Excess, Tajweed Violations, Waqf-Ibtida, and Emphasis Errors

المشكلات المعاصرة في تلاوة القرآن: الإفراط اللحني ومخالفات التجويد والوقف والابتداء وأخطاء النبر

Cafer YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi
Ana Bilim Dalı

Assistant. Professor. Giresun University, Faculty of Theology, Department of Qur'an Reading
and Recitation Department

Giresun, TÜRKİYE

cafer.yildiz@giresun.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1758-4044>

<https://ror.org/05szaq822>

Atıf / Citation: Yıldız, Cafer. "Kur'an Tilâvetinde Güncel Problemler: Melodik Aşırılık, Tecvid İhlalleri, Vakf-İbtidâ ve Vurgu Hataları". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 10/1 (Nisan/April, 2026),

<https://doi.org/10.31121/tader.1888876>

Bilgi/ Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş/Received: 13/02/2026

Kabul/Accepted: 29/04/2026

Yayın/Publication: 30/04/2026

Etik, Çıkar Çatışması ve Fon Desteği Beyanı/Ethics, Conflict of Interest and Funding Statement

Etik kurallara uyulduğu beyan edilmiştir/It was declared that ethical rules were complied with. Yazar(lar)ın bir çıkar çatışması yoktur ve yazarlar herhangi bir dış fon almamışlardır. The author(s) has no conflict of interest to declare and received no external funding in Support.

İntihal: Tespit edilmemiştir/ No plagiarism detected. (intihal.net).

Lisansüstü Tezlerden Üretilmesi: Üretilmemiştir.

Production from Postgraduate Theses: Not Produced.

Lisans / License

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Yayımcı / Published by Ali KARATAŞ / TÜRKİYE

Öz

Bu makale; Kur'an tilâvetinde günümüzde yaygınlaşan hem ilmî hem de estetik açıdan sorun teşkil eden yanlış uygulama ve algıları sistematik bir şekilde tespit etmeyi, bu hataların sebeplerini analiz etmeyi ve doğru tilâvetin temel ilkelerini hatırlatmayı amaçlamaktadır. Çalışma tilâvet geleneğini zedeleyen bu problemleri; melodik aşırılık, tecvid ihlalleri, vakf-ibtidâ hataları ile yanlış vurgu uygulamaları olmak üzere dört ana başlık altında incelemektedir. Araştırmanın temel gayesi bu hataları ilmî, fikhî ve pedagojik boyutlarıyla tespit ederek tilâvetin salt estetik bir gösteriye dönüşmesinin anlam bütünlüğünü nasıl zedelediğini ortaya koymakla birlikte tilâvet prensiplerine uygun, ibadet boyutunu önceleyen bir kıraat anlayışına yönelik öneriler sunmaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi ve literatür taraması kullanılmıştır. Klasik kıraat, tecvid ve fıkıh kaynakları ile modern akademik çalışmalar taranmış; ardından tespit edilen hata kategorileri bağlamında karşılaştırmalı ve eleştirel bir analiz yapılmıştır. Güncel tilâvet icraları ve kıraattaki somut hatalar âyetler üzerinde örneklerle desteklenerek modern sapmalar sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Sonuçta elde edilen bulgular; sanatsal kaygıların mahreç ve med sürelerini bozduğunu, dijital mecralar aracılığıyla hatalı kullanımların yaygınlaştığını, vakf-ibtidâ ihmallerinin anlam kopukluklarına yol açtığını ve vurgu hatalarının kelimenin morfolojik yapısını zedelediğini göstermektedir. Kıraat eğitiminde "hoca-talebe" ilişkisinin korunması ve tilâvetin gösteri boyutundan arındırılarak aslı işlevi olan anlam aktarımı ve ibadet bilinciyle icra edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat İlmî, Kur'an Tilâveti, Tecvid, Vakf-İbtidâ, Tilâvette Melodik Aşırılık.

Abstract

This article aims to systematically identify the erroneous practices and perceptions that are prevalent in contemporary Quranic recitation and pose problems from both a scientific and aesthetic perspective, to analyze the causes of these errors, and to remind readers of the fundamental principles of correct recitation. The study examines these problems, which undermine the recitation tradition, under four main headings: melodic excess, violations of tajwid (rules of Quranic recitation), errors in pausing and beginning (waqf and ibtida), and incorrect emphasis practices. The main goal of the research is to identify these errors from their scientific, jurisprudential, and pedagogical dimensions, revealing how the transformation of recitation into a purely aesthetic spectacle damages its meaning, and to offer suggestions for a recitation understanding that prioritizes the devotional aspect and conforms to the principles of recitation. The study utilizes qualitative research methods, specifically textual analysis and literature review. Classical recitation, tajwid, and jurisprudence sources, as well as modern academic studies, have been reviewed; Subsequently, a comparative and critical analysis was conducted within the context of the identified error categories. Current cases of recitation and concrete errors in reading were supported by examples from the verses, and the study systematically evaluated modern deviations. The findings indicate that artistic concerns distort the articulation and lengthening of vowel markings, that incorrect usage is widespread through digital platforms, that omissions of pauses and beginnings lead to semantic disconnects, and that emphasis errors damage the morphological structure of the words. It is concluded that the "teacher-student" relationship should be preserved in Quranic recitation education, and that recitation should be performed with a focus on its primary function of conveying meaning and demonstrating a sense of devotion, rather than being purely for show.

Keywords: Science of Qira'at, Qur'anic Recitation, Tajwid, Waqf and Ibtida, Melodic Excess in Recitation.

الخلاصة

تشرع هذه المقالة في رصد وتحديد التطبيقات والمفاهيم الخاطئة التي شاعت في تلاوة القرآن الكريم في وقتنا الراهن، والتي تشكل إشكالاً من الناحيتين العلمية والجمالية، مستهدفةً تحليل أسباب هذه الأخطاء والتذكير بالمبادئ الأساسية للتلاوة الصحيحة، حيث تتناول الدراسة هذه المشكلات التي تنال من تقاليد التلاوة تحت أربعة عناوين رئيسة هي: الإفراط في النغم، وانتهاكات أحكام التجويد، وأخطاء الوقف والابتداء، وتطبيقات النبر الخاطئة، سعياً لإظهار كيف أن تحول التلاوة إلى مجرد عرض جمالي يضر بوحدة المعنى مع تقديم مقترحات تمنح الأولوية للبعد التعبدي، وقد اعتمدت الدراسة على المنهج النوعي بأسلوب تحليل النصوص والمسح المكتبي للمصادر الكلاسيكية في القراءات والتجويد والفقه والدراسات الأكاديمية الحديثة لإجراء تحليل مقارن ونقدي، كما قُيِّمت الانحرافات الحديثة بشكل منهجي من خلال دعم الأداءات المعاصرة والأخطاء الملموسة بأمثلة من الآيات الكريمة، لتظهر النتائج أن الهواجس الفنية أفسدت مخارج الحروف ومدد المدود، وأن المنصات الرقمية ساهمت في انتشار الاستخدامات الخاطئة، فضلاً عن تسبب إهمال الوقف والابتداء في انقطاع المعنى وتضرر البنية الصرفية للكلمات بسبب أخطاء النبر، مما يخلص بالدراسة إلى ضرورة الحفاظ على علاقة "الشيخ والتلميذ" وتجريد التلاوة من صبغتها الاستعراضية لتأديتها بوظيفتها الأصلية المتمثلة في نقل المعنى واستشعار روح العبادة.

الكلمات المفتاحية: علم القراءات، تلاوة القرآن، التجويد، الوقف والابتداء، الإفراط في النغم.

Giriş

Kur'an-ı Kerim tilâveti sadece fonetik bir okuma değil; tecvid, vakf-ibtidâ, anlam bütünlüğü ve edep kuralları çerçevesinde gerçekleştirilen, ibadet ve tefekkür boyutları olan köklü bir ilim ve sanat disiplini. Ancak günümüzde geleneksel tilâvet usulünün dönüşümü, teknolojik imkânların yaygınlaşması, sosyal medya ve yarışma kültürünün etkisiyle bu disiplin ciddi sapmalara dolayısıyla hatalı uygulamalara maruz kalmaktadır. Başta makam ve nağme kaygısıyla tecvid kurallarının ihmal edilmesi, anlamın geri plana atılarak tilâvetin gösteriye dönüştürülmesi, denetimsiz öğrenme ortamlarında harf mahreçlerinin bozulması, vakf-ibtidâ kaidelerine riayetsizlik ve yanlış vurgu uygulamaları gibi problemler, sahil tilâvet geleneğini tehdit eder boyuta ulaşmıştır. İşte söz konusu yaygınlaşan hatalı algı ve uygulamaların tespiti, nedenlerinin analizi ve doğru tilâvet bilincinin güçlendirilmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Makalenin temel amacı, günümüz Kur'an tilâvetinde karşılaşılan başlıca yanlışları sistematik bir şekilde ortaya koymak, bunların ilmî, fikhî ve pedagojik boyutlarını incelemek, sahil tilâvetin aslî ilkelerini hatırlatmaktır. Çalışma, özellikle dört ana problem alanına odaklanmayı hedeflemektedir:

1. Mûsikî ve makam kullanımındaki aşırılıklar, sınır ihlalleri;
2. Tecvid kaidelerinin ihmalinden kaynaklanan telaffuz hataları;
3. Vakf-ibtidâ kurallarının ihmalinin yol açtığı anlamsal kopukluklar;
4. Yanlış ses vurgularının dil yapısı ve anlam üzerindeki olumsuz etkileri.

Araştırma, bu hataların sadece teknik meseleler olmadığını, aynı zamanda Kur'an'ın anlaşılmasına ve yaşanmaya yönelik mesajının zayıflamasına da yol açtığını vurgulamayı amaçlamaktadır.

Kur'an tilâveti, lafzın korunması kadar mananın doğru aktarılması ve hissedilmesi için de hayati önem taşımaktadır. Günümüzde tilâvette yaşanan sapmalar sadece bireysel tilâvet hataları değil, toplumsal düzeyde tilâvet kültürünün dönüşümüne işaret etmektedir. Bu çalışma hem kıraat eğitimi alanında faaliyet gösteren akademisyen ve hocalara hem de din görevlileri, imam-hatipler ve Kur'an eğitimcilerine mevcut problemler hakkında bütüncül bir farkındalık sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca tilâvetin estetik boyutu ile ilmî/fikhî sınırları arasındaki denge konusundaki tartışmalara katkı sağlayarak zikredilen alanda yapılacak yeni pedagojik ve metodolojik düzenlemelere zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

Araştırma, nitel bir metin analizi ve literatür taraması yöntemini benimsemektedir. Öncelikle kıraat ilmi, tecvid, vakf-ibtidâ ve tilâvet adabına dair klasik ve modern kaynaklar taranmıştır. Ardından, mûsikînin tilâvetteki yeri konusundaki fikhî ihtilaflar, hadis kaynakları ve mezhep görüşleri dikkate alınarak karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Güncel problemlerin tespitinde ise sosyal medya içerikleri, tanınmış kârihlerin icraları, yarışma örnekleri ve saha gözlemleri dolaylı olarak dikkate alınmış; bu uygulamalar kıraat ilminin temel prensipleriyle mukayese edilmiştir. Çalışma, tespit edilen her bir hatayı somut âyet örnekleriyle açıklayarak, teorik tespitleri pratik uygulamalarla desteklemeyi hedeflemiştir. Sonuç olarak varılan bulgular sistematize edilerek hem tenkit hem de telif edici bir üslupla sunulmuştur.

Mevcut literatür, kıraat ilminin teorik çerçevesini, fikhî tartışmalarını ve fonetik temellerini büyük ölçüde ortaya koymuştur. Bu çalışmalar içerisinde özellikle tilâvet-mûsikî ilişkisi bağlamında yapılan çalışmaların sayıca fazla olduğu dikkat çekmektedir.¹ Ancak, günümüzde ortaya çıkan hatalı uygulamaların bütüncül bir yaklaşımla (mûsikî, tecvid, vakf, vurgu), güncel örnekler eşliğinde sistematik olarak analiz edilmesi konusunda görece bir sınırlılık bulunmaktadır. Bununla birlikte Kur'an tilâvetinde yapılan hatalar konusu, son dönemde çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu bağlamda Abdulhekim Ağırbaş, lahn kavramını klasik kaynaklar çerçevesinde ele alarak yaygın telaffuz hatalarını teorik tasnif içinde değerlendirmiş; hataları daha çok tecvid merkezli ve teknik açıdan incelemiştir.² Remzi Ateşyürek ise belirli harfler (sâd, dâd, tâ ve zâ) üzerinden mahreç ve sıfat yanlışlarına odaklanmış, harf temelli fonetik hataların anlam üzerindeki etkilerini örneklerle ortaya koymuştur.³ Mustafa Kılıç da klasik tecvid metinlerine dayanarak telaffuz hatalarının anlam değişimine yol açabilecek yönlerini metin merkezli bir yaklaşımla analiz etmiştir.⁴

Bu makale, söz konusu çalışmalardan şu yönleriyle ayrılmaktadır:

- Önceki araştırmalar çoğunlukla mahreç ve telaffuz hatalarına yoğunlaşırken, bu çalışma tilâvet problemlerini melodik aşırılık, tecvid ihlalleri, vakf-ibtidâ yanlışları ve vurgu hatalarıyla birlikte bütüncül bir çerçevede ele almaktadır.

- Çalışma yalnızca klasik literatürü değerlendirmekle yetinmemekte, günümüz tilâvet pratiğinde ortaya çıkan yeni sorun alanlarını (icrâ üslubu, estetik kaygının öne çıkması vb.) da analiz etmektedir.

- Böylece mesele, salt fonetik bir hata problemi olarak değil; anlam, usûl ve tilâvet bilinciyle ilişkili çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Bu yönüyle makale mevcut literatürdeki dar kapsamlı teknik incelemeleri tamamlayıcı nitelikte olup günümüz tilâvet pratiğini merkeze alan yaklaşımıyla özgün bir katkı sunmaktadır. Ayrıca çalışma; mevcut klasik ve modern literatürü sentezleyerek özellikle sosyal medya, yarışma kültürü ve denetimsiz eğitim mecralarının yol açtığı problemlere odaklanmakta; bu problemlerin çözümüne katkıda bulunarak alandaki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, anlam merkezli sahih tilâvet bilincinin yeniden tesisine yönelik öneriler sunarak, literatüre uygulamalı bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Günümüzde Kur'an Tilâvetinde Yaygın Yapılan Hatalar

1.1. Mûsikî Kullanımının Sınırları ve Güncel Sorunlar

Hemen her dinde kutsal kabul edilen metinler bulunup bunlar genellikle belli bir ezgisellik ve müzikaliteyle okunur. Böylece müziğin insanlar üzerindeki etkisinden yararlanılarak

¹ Necdet Çağır, "Kutsal Metinler ve Müzik", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2013); İrfan Çakıcı, "Kıraat Estetiği Bakımından Kur'an Tilâveti", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (Eylül 2021), 308-331; İmran Çelik, "Kur'an Tilâveti ve Estetik", *Diyanet İlmî Dergi* 58 (2022), 127-158; Muhammed Coşkun, "Kur'an'ı İndirildiği Gibi Okumak: Tilâvet Üslûbunun Aslı Kaynağı Üzerine", *Diyanet İlmî Dergi* 59 (2023), 781-816; İrfan Orhan, *Kur'an-ı Kerim Tilaveti ve Musiki* (Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2023); Çıtır, "Kur'an'ın Mûsikî Formlarının İnşası ve Gelişimindeki Rolü Üzerine Tahliller", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 10/1 (Ocak 2024); Mehmet Keleş, "Melodik ve Prozodik Tavrılarla Kur'an Tilâvetinin İcrası", *Mizânül-Hak: İslami İlimler Dergisi* 19 (Aralık 2024), 05-330.

² Abdulhekim Ağırbaş, "Kur'an Tilâvetinde Lahn Olgusu ve Uygulamada Karşılaşılan Yaygın Hatalar", *İslami İlimler Dergisi* 39 (Kasım 2024), 215-238.

³ Remzi Ateşyürek, "Kur'an Tilâvetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 157-175.

⁴ Mustafa Kılıç, "Kur'an Tilavetinde Telaffuz Hatalarının Anlam Üzerindeki Etkisi: Klasik Tecvid Metinlerine Dayalı Bir İnceleme", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 11/2 (Aralık 2025) 552-588.

dinî duyguların güçlendirilmesi, manevî bir atmosfer oluşturulması ve ibadet hazzının artırılması amaçlanır. Tarih boyunca birçok dinin kutsal metinlerinde bu özellik görülmüştür.⁵ Kur'an nazmıyla tanışan Arap toplumu da kendi müzikal maharetlerini Kur'an'ın ezgiselliğe elverişli üslubuyla birleştirerek yepyeni bir tarz ortaya koymuşlardır. Kur'an'ın Hz. Peygamber döneminde makam bilgisiyile okunduğuna dair elde bir delil olmasa da hem Kur'an tilâvetinin keyfiyetine dair Hz. Peygamber'den gelen birçok hadis bulunmakta⁶ hem de Müslümanların, Kur'an'ı güzel ve etkileyici bir ses tonuyla seslerini alçaltıp yükseltmek suretiyle nağmeler katarak okudukları rivayetlerle sabittir.⁷

Araştırmalar Hz. Peygamber'den sonra Hicaz ve etrafındaki İslam beldelerinde mûsikînin hızla yaygınlaşarak geliştiğini ortaya koymaktadır.⁸ Bu gelişim, sonraki yüzyıllarda farklı coğrafyalarda devam etmiştir. Özellikle Osmanlı dönemi, Kur'an tilâvetinin mûsikî ile bağının kurumsal ve estetik bir zemine oturtulduğu en verimli dönemlerden biri olarak öne çıkmaktadır.⁹ Bu dönemde makamların Kur'an tilâvetinde kullanımı salt melodik bir tercih olmanın ötesine geçerek âyetin anlam dünyasını ve duygusal etkisini güçlendiren estetik bir araç olarak değerlendirilmiştir.¹⁰ Buna göre, Kur'an tilâvetinde makam; okunan mekâna, âyetin muhtevasına ve dinleyicinin ruh haline göre değişkenlik göstermiştir. Günümüzde de Osmanlı medeniyetinin bu alanda ortaya koyduğu estetik birikimin izleri canlılığını korumaktadır. Bu mirasın önemli yansımalarından biri, cami içi tilâvet uygulamalarında imamın cehrî okuyuşları ve namaz dışında tilâvet edilen aşr-ı şeriflerin belirli bir makam ve eda düzeni içinde icra edilmesidir. Benzer şekilde Enderun usulü teravih namazları, kendine özgü ritim ve geçiş yapısıyla tilâvetin estetik boyutunun sistematik bir şekilde ortaya konulduğu özgün bir uygulamayı temsil etmektedir.¹¹ Günümüzde düzenlenen Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma müsabakaları da kıraat ilminin fonetik sınırlarını aşarak ses, makam ve nağme unsurlarının belirleyici olduğu bir icra alanına dönüşmesi bakımından, tilâvet ile mûsikî arasındaki ilişkinin çağdaş yansımaları arasında değerlendirilebilir.

Kur'an tilâvetinde ses ahenginin önemi açık olmakla birlikte, bu alanda farklı gerekçelerle ortaya çıkan ve zaman zaman aşırılığa dönüşerek "tilâvet hatası" olarak nitelendirilen bazı uygulamalar da mevcuttur. Söz konusu uygulamaları iki temel başlık altında incelemek mümkündür:

⁵ Gönül-Altıntuğ, "Dinler ve Mûsikî", 49-55; Necdet Çağal, "Kutsal Metinler ve Müzik", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2013), 5.

⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm b. el-Mugîra el-Cu'fî Buhârî, *Sahîhü'l-Buhârî*, thk. İzzeddin Dallî vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1433), "Fedâilü'l-Kur'an", 30, 31, "Tevhid", 52; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbüri, *Sahîh-i Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdüllbâkî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412), "Salâtü'l-Müsâfirîn", 34, 35; Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Yâsir Hasan vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1438), "Salât", 353; Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Şerh-u müşkîlî'l-âsâr*, thk. Şuayb el-Arnâvût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994), 3/350.

⁷ Hz. Peygamber'den konuyla ilgili birçok rivayet gelmiştir. Bu rivayetler bir makale çalışmasında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Geniş bilgi için bk. Abdurrahman Çetin, "Kur'an Kıraatında Mûsikînin Yeri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 120-130; Abdulmecit Okçu, "Kur'an Tilâvetinde Ezgi", *Dinî Araştırmalar Dergisi* 10/28 (2007), 213-247.

⁸ Mustafa Sâdık Râfî, *İcâzü'l-Kurân ve'l-belâgatü'n-Nebeviyye* (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2003), 51; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri* (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2009), 129; Yahya Suzan, "Sadru'l-İslâm ve Emevîler Döneminde Mûsikî Hareketi", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 13 (2009), 113-135; Selman Benlioğlu, *İlk Dönem Abbâsî Sarayında Mûsikî* (Sosyal Bilimler Enstitüsü: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011).

⁹ Esra Yılmaz, "İstanbul Tavrı Kur'an-ı Kerim Tilâvetinde Kerim Öztürk'ün Kıraati Çerçevesinde Fatıha Süresi; Makam Analizleri ve Notasyon", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2023), 154.

¹⁰ Ali Rıza Sağman, *İlaveli Yeni Sağman Tecvidi* (İstanbul: Said Matbaası, 1958), 5, 66.

¹¹ Geniş bilgi için bk. Nurun Nisa Bayram-Mustafa Özfidan, "Teravih Namazına Dair Bir Durum Çalışması (Enderûn Usulü Teravih Namazı Örneği)", *UJTE* 10/1 (2025), 1-21.

1. Makamsal kaygılar sebebiyle tecvid kurallarının ikinci plana itilmesi.
2. Ses, makam veya nağmenin Kur'an lafzının anlam ve fonetik yapısının önüne geçirilmesi.

Her ne kadar makam icrasında belirli bir seyir ahenginin bulunması estetik bütünlüğün sağlanması açısından zorunlu olsa da bu gereklilik, Kur'an tilâvetinin asli unsuru olan tecvid kurallarına riayetle ihmal edilmesi için geçerli bir sebep oluşturmaz. Makamı doğru icra etme, dinleyiciye estetik bir seyir zevki sunma yahut okuyuşa belirli bir dramatik yoğunluk katma çabası, hiçbir durumda lafzın doğru okunması ilkesinin önüne geçmemelidir. Bu noktada özellikle med ve gunne gibi fonetik unsurlarda, makam seyrine uyum sağlama amacıyla zaman zaman ölçüyü aşan uygulamalara rastlanmaktadır. Oysa med miktarları, kıraat otoriteleri tarafından belirlenmiş olup belirli sınırların aşılması caiz görülmemiştir. Nitekim medd-i tabî, tüm kıraat ekollerinde bir elif miktarı olarak kabul edilmiş; bunun aşılması ise hatalı sayılmıştır. Benzer biçimde medd-i ârız, bir ile dört elif arasında değişebilen bir uzatma ölçüsüne sahip olup okuyucu bu aralıktaki herhangi bir miktarı tercih etmekte serbesttir; fakat azami sınır olan dört elif miktarının aşılması caiz değildir.¹² Aynı durum bir ile iki elif arasında ölçüye sahip olan gunne için de geçerlidir. Makam seyrinin gerektirdiği düşünülen aşırı uzatmalar, teknik açıdan tilâvet hatası olarak değerlendirilmektedir.

Kur'an tilâvetine ilişkin dikkat çekmek istediğimiz konulardan biri de icralarda ses güzelliği, makam seyri ve nağme zenginliğinin anlam boyutunun önüne geçmesidir. Özellikle modern dönemde tilâvetin sosyal medya görünürlüğünün artması, ses güzelliğine ve makam icrasına yönelik beklentilerin belirgin şekilde yükselmesine yol açmıştır. Kuşkusuz Kur'an'ın güzel bir sesle okunması, onun etkileyciliğini güçlendiren önemli unsurlardan biridir; hatta klasik literatürde "tahzîn"¹³ kavramı bu durumu teşvik eden bir zemine sahiptir.¹⁴ Bununla birlikte, Kur'an'ın asıl gayesinin anlaşılma olduğu bizzat âyetlerde belirtilmiştir.¹⁵ Dolayısıyla ses ve makamın, metnin anlamını gölgeleyen yahut tilâveti bir gösteriye dönüştüren bir mahiyet kazanması, Kur'an'ın nüzul gayesiyle bağdaşmayan bir tercih olarak değerlendirilmektedir.¹⁶

Günümüzde özellikle bazı Kur'an yarışmaları, "Kur'an Ziyafeti" adıyla yapılan etkinlikler ve kimi özel gün ve gecelerde gerçekleştirilen dinî programlar, tilâvetin yer yer performans merkezli bir nitelik kazanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu tür mecraların bir kısmında tilâvetin estetik yönü diğer unsurlara göre daha fazla ön plana çıkmakta; bazı okuyucular; ses genişliği, nefes kontrolü ve makam geçkileri gibi teknik özellikler üzerinden değerlendirilmekte; buna karşılık metnin dilsel yapısı, anlam örgüsü ve mesaj bütünlüğü ikinci planda kalmaktadır. Bu bağlamda, özellikle ses güzelliğiyle ön plana çıkan fakat okuduğu metnin dil ve anlam boyutuna yeterince vâkıf olmayan okuyucu profillerinin ortaya çıktığı, hatta zaman

¹² Med ölçüleri ve ittifak/ihtilaf durumları ile ilgili geniş bilgi için bk. M. Atilla Akdemir, "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri Ve Ölçüleri Bağlamında Oluşan Ekoller", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018), 15-49.

¹³ Kur'an tilâvetiyle ilgili bir kavram olarak tahzîn, okuyucunun tilâvet esnasında sesine ağırlıklı bir eda katmasıdır. İbrahim Muhammed el-Cermî, *Mü'cem-ü 'ulûmi'l-Kur'an* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2001), 84; Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1997), 156; Çetin, "Kur'an Kırâatında Mûsikînin Yeri", 119.

¹⁴ Ebû Dâvûd, *Sünen*, "Salât", 160, (904).

¹⁵ Âl-i İmrân 3/138; Yûsuf 12/2; es-Sâd 38/29.

¹⁶ Tayyip Okiç, *Kur'an-ı Kerim'in Üslûb ve Kıraati* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1963), 20-21.

zaman hak ettiğinden fazla itibar gördüğü gözlemlenmektedir. Bu durum, lafzın fonetik icrasına verilen önemin mana merkezli okuma yönünü zayıflattığını kanıtlar niteliktedir. Söz konusu yaklaşım, tilâveti anlamdan kopuk sanatsal bir faaliyete dönüştürme riski taşımaktadır.

Bahsi geçen bu estetik kaygı; yalnızca bireysel tilâvetlerde değil, bazı imamlık uygulamalarında da kendini göstermektedir. Özellikle makam bilgisine sahip bazı imamların namaz kıraatinde makamın akışını ve geçkilerini koruma çabasıyla tilâvetin niteliğine gereğinden fazla yöneldikleri gözlemlenmektedir. Makamdan makama geçişlere ağırlık vermek, tilâveti aşırı biçimde nağmelendirmek ve kıraatin fonetik yapısını makamın icra kurallarına göre biçimlendirmek; imamın konsantrasyonunu azaltmakta ve namazın ruhuyla çelişen bir dikkat dağınıklığına yol açabilmektedir. Bu tür bir yaklaşım, cemaat açısından da sorun oluşturmaktadır. Zira, cemaatin odak noktası Kur'an'ın anlamı değil; icranın estetik ritmi, sesin tonu ve makamın seyri haline gelmektedir. Böylece namazdaki uhrevî yoğunluk zayıflamakta; Kur'an'ın mesajının zihinsel ve kalbî etkisi, estetik performansın gölgesinde kalmaktadır.

Özetle Kur'an tilâvetindeki estetik unsurlar, İslam kültür mirasının zengin ve meşru bir parçasıdır. Ancak, bu estetiğin aslı işlevi, daima metnin anlam dünyasını daha etkili ve derinden iletmek olmalıdır. Günümüzde yaşanan temel sorun, bu ilişkinin tersine dönmüş olmasıdır. Form muhtevanın önüne geçmekte; vesile, gayenin yerini almaktadır. Bu durumun aşılabilmesi; okuyucu, dinleyici ve eğitim kurumları düzeyinde kapsamlı bir farkındalık dönüşümünü gerekli kılmaktadır. Kıraat eğitimlerine dil ve anlam boyutunun daha güçlü bir şekilde dâhil edilmesi gerekmektedir. Ayrıca medyatik programlar ve yarışmaların değerlendirme kriterleri; yalnızca ses kalitesi, makam kullanımı veya icra teknikleri üzerinden değil; tilâvetin manayı ne ölçüde görünür kıldığı ve dinleyiciyi tefekküre ne kadar sevk ettiği üzerinden yapılandırılmalıdır. İmamet açısından ise meselenin yalnızca Kur'an metnini seslendirmekten ibaret olmadığı; namazın, kıraati de içinde barındıran ve kişinin düşünce, duygu ve bilinç dünyasını tümüyle kuşatan çok boyutlu bir ibadet olduğu unutulmamalıdır. Bu idrakin oluşması, imamın kıraat tercihlerinde formun değil anlamın, ses güzelliğinin değil tefekkürün merkeze alınmasına bağlıdır.

1.2. Tecvid

Sözlükte “bir şeyi güzel yapmak, süslemek” anlamlarına gelen tecvid,¹⁷ bir kıraat terimi olarak “Harflere hakkını vermek, onları tertiplerine göre düzenlemek; harfi sözlükteki mahrecine ve aslına döndürmek; benzeri (nazîri) ile karıştırmadan, şekline ve sıfatına uygun şekilde, aşırıya kaçmadan ve zorlama yapmadan doğru biçimde söyleyebilme imkânını vermektir.” şeklinde tarifler yapılmaktadır.¹⁸ Tanımlardan da anlaşılacağı üzere tecvid ilmi, temel çerçevesini Kur'an harflerinin doğru seslendirilişinin oluşturduğu, kıraat ilmine dair bir disiplindir. Bununla birlikte bu ilmin inceleme alanı, harflerin seslendirilme özelliği olan mahreç ve sıfatlarının ötesine uzanarak tilâveti özellikli kılan bir dizi kuralı da içermektedir. Bu kurallar arasında; tenvin, sakın nûn ve sakın mîm'in halleri; hemze-i vasıl ve lâm-ı ta'rif gibi gramer unsurlarının telaffuzu; idgâm, med ve kalkale gibi ses olguları ile râ (.) harfinin ve lafzatullahın kalın veya

¹⁷ Ebü'l-Fazl Cemalüddin Muhammed b. Mükrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâr-u Sâdır, ts), 3/135.

¹⁸ ed-Dânî, *et-Tahdîd*, 68; Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fi ilmi't-tecvîd*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1985), 47; Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr Kastellânî, *Letâifu'l-işârât li funûni'l-kvrâât*, thk. Merkezü'd-Dirâsati'l-Kur'âniyye (Suudi Arabistan: Mecmeu'l-Melik Fahd, 1434), 2/423; Molla Ali el-Kârî, *el-Minehü'l-fikriyye fi şerhi mukaddimeti'l-cezeriyye*, thk. Usâme Atâyâ (Dimeşk: Dârü'l-Gavsânî, 2006), 120; Temel, *Kirâat ve Tecvid İstihlaları*, 159.

ince okunmasıyla ilgili durumlar sayılabilir. Hatta vakf, vasl ve sekte gibi okuyuş teknikleri de bu ilmin kapsamı içerisinde görülebilir.¹⁹

Yapılan tanımlarda tecvid ilminin merkezine özellikle harfler konulmuştur. Bunun sebebi harflerin düzgün telaffuz edilememesinin manayı da değiştirme ihtimali taşımasıdır. Özellikle sesleri birbirine benzediği halde birbirinden oldukça farklı olan harfler bulunmaktadır ki bu durum, harflerin mahreçlerine bağlı olabileceği gibi sıfatlarından da kaynaklı olabilmektedir. Kıraat bilginleri, harflerin telaffuzunun mutlaka bir hocadan öğrenilmesi gerektiği hususunda görüş birliğine varmıştır. Nitekim başta sahâbe olmak üzere selef ulemadan, bu gerekliliği teyit eden pek çok rivayet nakledilmiştir.²⁰ Burada öğrenme sürecinin tek yönlü olmaması gerektiği özellikle vurgulanmalıdır. Talebenin hocayı dinlemesi elzem olduğu kadar, hocanın da talebeyi dinleyip okuyuşunu tashih etmesi önem arz etmektedir.²¹ Bu iki unsurdan birinin eksikliği muhtemel hatanın kalıcı hâle gelmesine sebep olabilmektedir.

Günümüzde teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte, çeşitli video paylaşım platformlarında Kur'an'ı güzel ve düzgün okumaya yönelik çok sayıda içerik yer almaktadır. Bu içerikler, temel seviyeden ileri düzey okuyuculara kadar geniş bir kitleye hitap etmekte ve ilk bakışta önemli bir imkân sunmaktadır. Ancak söz konusu mecralarda bilginin tek yönlü aktarılması ve öğretici-öğrenen etkileşiminin sınırlı olması, birtakım yapısal sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bu sorunların başında, öğreten konumunda bulunan kişinin ilmî yeterliliğinin belirsizliği gelmektedir. Kur'an ve kıraat eğitiminde icâzet, yalnızca bir belge değil; ilmî ehliyetin, rivayet silsilesinin ve güvenilirliğin göstergesidir. Bu sebeple Kur'an, hocadan talebeye tevarüs eden bir rivayet silsilesiyle aktarılmalıdır.²² Oysa sosyal medya platformlarında dersi veren kişinin kimden ders gördüğü, hangi rivayeti esas aldığı ve sened açısından güvenilir olup olmadığı çoğu zaman tespit edilememektedir. Çünkü sosyal medya, genelleke denetimi olamayan ve sınır konulamayan bir platform olup herkesin içerik üretebilmesine alan açmaktadır. Doğal olarak ehlinece tefrik edilmesi mümkün olan bazı tilâvet inceliklerini mübtedî seviyesindeki bir öğrencinin ayırt etmesi imkânsız olmaktadır.

Diğer önemli bir problem ise öğrenen kişinin muhatabıyla doğrudan etkileşim kuramamasıdır. Kur'an eğitiminde semâ kadar arzın da vazgeçilmez olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu eksiklik daha da belirgin hâle gelmektedir. Zira okuyucunun kendi hatalarını tam anlamıyla fark etmesi çoğu zaman mümkün değildir. Özellikle mahreç ve sıfatlara bağlı ince nüanslar, harflerin birbirinden ayrılmasını sağlayan hayati unsurlar olup bu hususların ancak ehil bir hocanın yönlendirmesiyle doğru biçimde kazanılabileceği açıktır.

Sosyal medyanın da etkisiyle özellikle son yıllarda Kur'an tilâvetlerinde bazı harflerin seslendirilmeleriyle ilgili farklı uygulamaların yaygınlaştığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda özellikle şîn (ش), kâf (ك) ve dâd (ض) harfleri öne çıkmaktadır.

¹⁹ Abdurrahman Çetin, "Tecvid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 40/253-254.

²⁰ Ebû Amr Osman b. Saîd Dâni, *Câmiu'l-beyân fi'l-kırâati's-seb'îl-meşhûreti*, thk. Muhammed Sadûk el-Cezâiri (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005), 1/37-42.

²¹ Literatürde talebenin bizzat hocadan duyarak öğrenmesine "semâ", talebenin hocaya okumasına ise "arz" denmektedir. Geniş bilgi için bk. Kastellânî, *Letâifu'l-İşârât*, 1/378; el-Mes'ûl, *Mü'cem*, 232, 253; Meryem binti Hamdi b. Muhammed Nevfel, "Turukü't-tahammül ve'l-edâ 'inde'l-kurrâ", *Mecellet-ü Ta'zimi'l-Vecîz* 4 (2019), 311, 323; Ağırbaş, *Kırâat Eğitimi-Öğretim Geleneği*, 90.

²² Kıraat ilmi eğitim-öğretim geleneğinde naklin önemi (icâzet) hakkında geniş bilgi için bk. Abdulhekim Ağırbaş, *Kırâat Eğitimi-Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022) 361-363.

Dâd (ض) harfiyle ilgili ihtilafın tarihsel olarak eskiye dayandığı bilinmektedir. Nitekim bu harfin mahreci ve fonetik niteliği üzerine yapılan akademik tartışmalar günümüzde de kesin bir uzlaşıyla sonuçlanmış değildir. Burada dikkat çekilmek istenen hata, dâd (ض) harfinin “d” ya da “z” temelli bir ses olarak değerlendirilmesinden ziyade, harfin mahreç veya sıfatlarının basitleştirilerek diğer harfler arasında yok edilmesidir. Bu bağlamda dâd (ض), ya tâ (ط) ya da zâ (ظ) harfi gibi telaffuz edilmektedir.²³

Özellikle sosyal medyanın etkisiyle başta Mısır bölgesi kârîleri olmak üzere dâd (ض) harfinin tâ (ط) gibi telaffuz edilmesi yönünde ciddi bir yaygınlaşma söz konusudur. Bu yanlış telaffuz biçimi, gün geçtikçe daha geniş kitlelere sirayet etmektedir. Hâlbuki Arap kıraat ve fonetik âlimleri dâd (ض) harfinin zorluğuna dikkat çekmiş²⁴ ve harfin bazı bölgelerde görül- düğü üzere zâ (ظ) sesine benzetilmemesi gerektiğini vurguladıkları gibi tâ (ط) harfine dönüş- mesini de doğru bulmamışlardır.²⁵ Buna karşılık modern dönemde bazı dilbilimcilerin dâd (ض) harfini dil ucu ile üst diş kökleri arasında *rihvet*²⁶ yerine *şiddet*²⁷ sıfatıyla ve kalın bir dâl'a (د) benzer şekilde tanımlamaları,²⁸ zaten telaffuzu güç olan bu harfin algısını daha da problemlile hale getirmiştir. Bu yaklaşım, Kur'an okuyucularına da yansımıştır. Nitekim günümüzde dün- yaca meşhur bazı kârîlerin dâd (ض) harfini kolaylık sağlama adına belirgin biçimde kalın bir dâl (د)²⁹ gibi seslendirdikleri görülmektedir.³⁰

Klasik kıraat kaynaklarında ve erken dönem Arap dilcilerinin eserlerinde dâd harfi ka- lın bir dâl şeklinde karşılık bulmamaktadır. Zira bu kaynaklarda dâd (ض) harfinin mahreci, açık biçimde “dil kenarının başlangıç kısmından ileriye doğru ve dile karşılık gelen azı dişle- rinden çıktığı” şeklinde tarif edilmiştir.³¹ Bu yönüyle dâd (ض), Arap dilinin ayırt edici ve özgün seslerinden biri kabul edilmiş; hatta Arapça, “lügâtü'd-dâd” olarak nitelendirilmiştir.³²

Türkiye'de okuyucuların bir kısmının, Fâtihâ sûresindeki لَا الضَّالِّينَ ifadesi başta olmak üzere dâd (ض) harfinin telaffuzunda bu yaygın anlayıştan etkilendiği ve harfi basit bir telaffuz seviyesine indirgeyerek kalın bir dâl (د) şeklinde okuduğu görülmektedir. Öte yandan Tür- kiye'deki okuyucuların bir kısmının dâd (ض) harfini, zâ'ya (ظ) benzeyen bir tonla seslendirmesi bu harfle ilgili bir başka yanıştır. Çünkü kıraat eğitimcileri dâd (ض) harfinin, dil ucu ve üst ön

²³ İbnü'l-Cezerî, *Temhîd*, 131; Gânim Kaddûri el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye 'inde ulemâi't-tecvîd* (Umman: Dâr-u Ammâr, 2007), 227.

²⁴ İbnü'l-Cezerî, *Temhîd*, 130.

²⁵ Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Mekkî, *er-Riâye li tecvidi'l-kırâeti ve tahkîki lafzi't-tilâve*, thk. Mekteb-i Kurtuba (Mısır: Müessesetü Kurtuba, ts.), 161; Muhammed b. Ebî Bekr el-Mer'aşî Saçaklızâde, *Keyfiyyet-ü edâ'i'd-dâd* (Dimeşk: Dâriü'l-Beşâir, 2003), 21-22; Ali el-Kârî, *el-Minehu'l-Fikriyye*, 177.

²⁶ Rihvet, mahrece baskının zayıf olması sebebiyle sesin akmasına denir. Bak. Mekkî, *Riâye*, 60; İbnü'l-Cezerî, *Temhîd*, 88.

²⁷ Şiddet, harfin telaffuzu esnasındamahrece uygulanan baskının tam olmasından ötürü ses ve nefesin hapsolma- sıdır. bk. Mekkî, *Riâye*, 58; İbnü'l-Cezerî, *Temhîd*, 87.

²⁸ İbrâhîm Enis, *el-Esvâtü'l-lügaviyye* (Kahire: Mektebetü'l-Anglo, 1975), 25, 51; Ramadân Abdüttevâb, *el-Med- hal ilâ ilmi'l-lüğa ve menâhicü'l-bahsi'l-lüğa* (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1997), 62; Gânim Kaddûri el-Hamed, *el-Medhal ilâ İlmi Esvâtü'l-Arabiyye* (Umman: Dâru Ammâr, 2004), 109.

²⁹ “Kalın bir dâl” ifadesi bizzat Arap müelliflerin isimlendirmesidir. Geniş bilgi için bk. Enis, *Lügaviyye*, 51; Ab- düttevâb, *el-Medhal ilâ İlmi'l-Lüğa*, 64; el-Hamed, *ed-Dirâsât*, 227.

³⁰ Hamed, *Medhal*, 275-276; Ahmet Turan Arslan, “Dâd”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993).

³¹ Ebû Bîşr Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî es-Sîbeveyh, *el-Kitâb*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1982), 4/433; Muhammed b. Ebî Bekr el-Mer'aşî Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukil*, thk. Sâlim Kaddûri el-Hamed (Umman: Dâru Ammâr, 2008), 130; Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Mekkî, *er-Riâye li tecvidi'l-kırâeti ve tahkîki lafzi't-tilâve*, thk. Mekteb-i Kurtuba (Mısır: Müessesetü Kurtuba, ts.), 123; İbnü'l- Cezerî, Neşr, 1/200.

³² Geniş bilgi için bk. Hayrettin Öztürk, “Kur'an-ı Kerim Kıraatında Dâd (ض) Harfi: Mahreci Ve Sıfatları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2018), 43-45.

dişler bölgesinden çıkarılarak zâ'ya (ظ) benzetilmemesinin gerekliliği üzerinde itina ile durmaktadır.³³ Bu hassasiyetin temelinde İbnü'l-Cezerî'nin; söz konusu iki harf arasında ses benzerliğinin bulunduğu, dikkat gösterilmediği takdirde harflerin birbirine karıştırılma ihtimali taşıdığını ifade eden tespitleri yer almaktadır. Tüm bu uyarılara rağmen uygulamada, dâd (ض) ile zâ (ظ) arasındaki farkın her zaman tam anlamıyla tefrik edilmediği görülmektedir. Oysa Kur'an tilâvetinde esas olan, harflerin mahreç ve sıfatlarını muhafaza ederek, her birini kendi fonetik kimliği içerisinde icra edebilmektir.

Bu itibarla dâd (ض) harfinin tabiî yapısını zedeleyen ve onu dâl (د) veya zâ (ظ) harfine yaklaştıran telaffuz biçimlerinden kaçınmak hem kıraat geleneğine sadakatin hem de sahih bir tilâvetin zorunlu bir gereğidir.

İncelenmesi gereken bir diğer harf şîn'dir (ش). Bu harf; dil ortasının üst damağa temasıyla çıkan, sürtünmeli ve ince bir sestir. Dilin ucu ve kökü mahrece dâhil değildir. Ses, dil ortası ile üst damak arasındaki geçitten ağız boşluğuna yayılır.³⁴ Bu yönüyle Türkçedeki “ş” sesiyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Nitekim Arapçadan Türkçeye geçmiş “şükür, şakir, şiiir” gibi kelimelerdeki telaffuz bu benzerliği açıkça ortaya koymaktadır. Buna rağmen günümüzde bazı okuyucular ve eğitimciler, *tefeşşî*³⁵ sıfatını mahreci değiştiren bir unsur gibi yorumlamakta; alt çenenin öne çıkarılması ve dilin yanlara aşırı yayılması gerektiğini ileri sürmektedir.³⁶ Bu uygulama, harfin sesini gereğinden fazla yoğunlaştırmakta ve hatta kalınlaşmasına yol açmaktadır. Oysa *tefeşşî*; harfin mahrecini değil, sesin ağız boşluğundaki yayılımını ifade eden tabiî bir sıfattır. Dolayısıyla bu sıfat gerekçe gösterilerek mahreç dışı bir telaffuz benimsemesi, tecvid ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

Benzer bir durum kâf (ك) harfi için de söz konusudur. Kâf (ك); dil köküne yakın, kaf (ق) harfinin biraz önünden çıkan *hems*³⁷ ve *şiddet* sıfatlı bir sestir.³⁸ Türkçedeki “k” sesiyle fonetik açıdan benzerliği bulunmaktadır. Ancak bu benzerlik mutlak bir özdeşlik değil, yaklaşık bir fonetik karşılıktır. Buna rağmen bazı uygulamalarda kâf (ك) harfi ya kaf'a (ق) yaklaştırılarak kalınlaştırılmakta ya da cîm'e (ج) yaklaştırılarak öne çekilmektedir. Bu uygulamaların bir kısmı yöresel hataların ötesinde, bilinçli bir “doğru telaffuz” anlayışı olarak öğretildiğinde ciddi bir probleme dönüşmektedir.³⁹ Zira yanlış yapan bir öğrencinin hatasını düzeltmek mümkündür; ancak hatayı doğru kabul eden bir anlayışı tashih etmek oldukça güçtür.

Bu tür uygulamaların yalnızca bireysel hatalar olarak değil, sistematik bir tilâvet problemi olarak ele alınması gerekmektedir. Uluslararası düzeyde tilâvet icra eden kâriiler arasında

³³ Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr Kastellânî, *Letâifu'l-işârât li funûni'l-kurâât*, thk. Merkezü'd-Dirâsati'l-Kur'âniyye (Suudi Arabistan: Mecmeu'l-Melik Fahd, 1434), 2/396-397; Molla Ali el-Kârî, *el-Minehü'l-fikriyye fi şerhi mukaddimetil-cezeriyye*, thk. Usâme Atâyâ (Dimeşk: Dâru'l-Gavsânî, 2006), 83; Ebu'l-Asbağ es-Sumâtî el-İşbîlî İbn Tahhân, *Mehâricu'l-hurûfi ve Sıfâtuhâ* (Cidde: Câmîati'l-Melik Abdilazîz, 1984), 81; Ömer Kara, *Kur'an Fonetigi -Tilâvet Sanatı-* (İstanbul: Bilge Adamlar, 2012), 72; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri*, 193.

³⁴ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Mekkî, *Riâye*, 113; el-Hamed, *ed-Dirâsât*, 173; Kara, *Kur'an Fonetigi*, 71.

³⁵ Tefeşşî, sesin ağız içinde yayılıp zâ'nın (ظ) mahrecine kadar uzamasına denir. Mekkî, *Riâye*, 73; Ali el-Kârî, *el-Minehu'l-Fikriyye*, 110; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri*, 215.

³⁶ Suffe Akademi, “Şin Harfinin Mahreç ve Sıfatları-Şin Harfi Nasıl Okunur?”, youtube.com/watch?v=TYmlfQHIFm4 (erişim 4 Şubat 2026).

³⁷ Hems, mahrece uygulanan kuvvetin zayıflığı sebebiyle nefesin akması demektir. bak. ed-Dânî, *et-Tahdîd*, 105; Mekkî, *Riâye*, 58; Muhammed Mekkî Nasr el-Cireysi, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfid fi ilm-i tecvidi'l-Kur'âni'l-Mecid* (Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 2011), 65.

³⁸ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Dânî, *et-Tahdîd*, 102; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukil*, 128.

³⁹ Suffe Akademi, “Kef Harfinin Mahreç ve Sıfatları-Kef Harfi Nasıl Okunur?”, youtube.com/watch?v=ySS4L92GW3k (erişim 4 Şubat 2026).

kâf (ك) ve şîn (ش) harfleriyle ilgili genel bir telaffuz birliği söz konusu iken bazı eğitim kurumlarında farklı ve yerleşik uygulamaların öğretilmesi, öğrenciler arasında ciddi bir kafa karışıklığına yol açmaktadır. Sosyal medyada hangi kıraate veya rivayete göre okuduğu bilinmeyen meşhur okuyucuların örnek alınması da bu durumu daha da derinleştirmektedir. Bunun sonucunda vakf ve ibtidâ yerlerinin tayininde, med ölçülerinde ve bazı tecvid uygulamalarında Hafs rivayetiyle örtüşmeyen okuyuşlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin Nâfi kıraatinin Verş rivayeti üzere tilâvet sunan bir kârînin nakil ve medd-i bedel ile icrasını bilmeyen aşere-takrîb eğitimi almamış birinin; Hafs rivayeti ile okuyuşu esnasında medd-i tabî miktarında tevassut veya tûl ölçüsünde uzatması, lâm-ı tarif olan kelimelerde nakil yapması gibi hatalar söz konusu olabilmektedir.

Sonuç olarak tecvidle ilgili yapılan hataların önemli bir kısmı bireysel dikkatsizlikten ziyade geleneksel eğitim yöntemlerinden uzaklaşma ve denetimsiz bilgi kaynaklarının yaygınlaşmasıyla ilişkilidir. Sosyal medya, Kur'an öğrenimi açısından önemli bir destek unsuru olmakla birlikte ehil bir eğitimcinin rehberliği olmaksızın kullanıldığında standartlaşmayı zedelemekte ve sahih okuyuş bilincini zayıflatmaktadır. Bu durum, tecvidin yalnızca "güzel okuma" sanatı olarak algılanmasına ve sahih tilâvetin temel ilkelerinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır.

1. 3. Vakf ve İbtidâ

Vakf, tilâvet esnasında nefes almak için bir müddet sesi kesmeyi, ibtidâ ise duruşun ardından tilâvete anlam ve yapı bakımından en uygun yerden yeniden başlamayı ifade eden kıraat terimleridir.⁴⁰ Sahâbe döneminden itibaren önemi vurgulanan bu ilim, Kur'an tilâvetinin anlam merkezli unsurlarındandır. Nitekim Hz. Ali, tertili "durulacak yerleri bilmek ve harfleri güzelleştirmek"⁴¹ şeklinde tanımlayarak vakf bilgisinin zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Zerkeşî (öl. 794/1392) de bu ilmin, Kur'an'ın doğru okunmasını sağlayarak anlam bozukluklarını önlediği için büyük bir değere sahip olduğunu belirtmiştir.⁴² Bu bilinçle, kıraat ilminin teşekkülünden itibaren pek çok âlim bu alanda müstakil eserler ortaya koymuştur.⁴³ Vakf ve ibtidâ, Kur'an tilâvetinin yalnızca teknik değil, aynı zamanda anlam merkezli en temel unsurlarındandır.

Vakf ve ibtidâ ilmini hakıyla bilmek öncelikle Arap dili ilimlerine belirli bir düzeyde vukufiyeti gerektirmektedir. Bunun her Müslüman için kolay olmadığı açıktır. Bu ihtiyaca binaen, özellikle Arap olmayan ve Arapça bilmeyen toplumlar için pratik çözümler geliştirilmiştir. Bunların en meşhurlarından biri Muhammed Tayfûr es-Secâvendî'nin (öl. 560/1165) hazırladığı sistemdir. Secâvendî eserinde; âyetlerin mutlaka durulması, durulmaması gereken veya durulması halinde anlam açısından daha uygun olan yerlerini çeşitli rumuzlarla göstermiş; böylece Arapça bilgisi sınırlı olan okuyucuların dahi vakf kurallarını asgari düzeyde tatbik

⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, *Neşr*, 1/240; el-Mes'ûl, *Mü'cem*, 342; Abdülkerîm İbrâhîm Avad Sâlih, *el-Vakf-ü ve'l-ibtidâ ve siletühümâ bi'l-ma'nâ fi'l-Kur'ân'l-Kerîm* (Kahire: Dârü's-Selâm, 2010), 18-19.

⁴¹ İbnü'l-Cezerî, *Neşr*, 1/225.

⁴² Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh Zerkeşî, *el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Ebi'l-Fadl ed-Dimyâtî (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2006), 1/237.

⁴³ Birçok eser olmakla birlikte onların meşhur olanlarından birkaçı şunlardır: Ebû Amr Osman b. Saîd Dâni, *el-Müktefâ fi'l-vakf ve'l-ibtidâ*, thk. Muhittin Abdurrahman Ramazan (Umman: Dâr-u Ammâr, ts.); Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım İbnü'l-Enbârî, *İzâhü'l-vakf ve'l-ibtidâ* (Dımeşk: Mecmeü'l-Lügati'l-Arabiyye, 1390); Ebû Ca'fer Ahmed b. İsmâil Nehhâs, *Kitâbü'l-ka' ve'l-i-tinâf*, thk. Abdurrahman b. İbrahim el-Matrûdî (el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Süüdiyye: Dâr-u Âlemi'l-Kütüb, 1992); Muhammed b. Tayfûr Secâvendî, *İlelü'l-vükûf*, thk. Muhammed b. Abdullah el-İdî (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2006); Ahmed b. Abdülkerîm Üşmûnî, *Menâru'l-hüdâ fi beyâni'l vakf ve'l-ibtidâ*, thk. Abdurrahim et-Tarhûnî (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2008).

edebilmesine imkân tanımıştır.⁴⁴ Bu sistem, günümüzde özellikle ülkemizde yaygın olarak kullanılan Mushafların basımında esas alınmaktadır. Ancak bu imkânlara rağmen özellikle imam-hatiplik görevini icra eden bazı kimselerin namazlarda okudukları zamm-ı sûrelerde bu kural-lara yeterince riayet etmedikleri gözlemlenmektedir. Nitekim mushaflara cümlelerin anlam bütünlüğünün tamamlanmadığı ve durulması halinde geriden, anlamı tamamlayacak uygun bir yerden başlanması gerektiğini ifade eden rumuzlar bulunmasına rağmen bu işaretlerin dikkate alınmadığı görülmektedir. Bunun sonucunda, mana bütünlüğü sağlanmadan okuyucu tarafından tilâvet sonlandırılmakta veya tilâvete yeniden başlanmaktadır.

Bu durum özellikle namaz tilâvetinde daha belirgin bir sorun hâline gelmektedir. Birinci rekâta okunan âyetlerle ikinci rekâta devam edilen âyetler arasındaki anlam ilişkisi, bazı pasajlarda son derece güçlüdür. Birkaç âyetten oluşan bu bölümler arasında gramatik ve anlamsal bağlar bulunmakta; rükûya gidilecek yerlerin bu bağlar dikkate alınarak belirlenmesi daha uygun olmaktadır. Mushaflarda bu amaçla konulan vakf rumuzları hayati bir işleve sahiptir. Bu rumuzlara riayet edilmediğinde, ikinci rekâta tilâvete başlanan yer –âyet başı olsa dahi– önceki âyetle olan güçlü ilişkisi sebebiyle anlam bütünlüğünü zedelemektedir. Özellikle bir âyetin, önceki âyetin sıfatı olduğu ya da bir âyetin atıf harfiyle kendinden önceki âyete bağlandığı durumlarda, tilâvete doğrudan bu sıfat veya atıf edatıyla başlamak, cümlelerin anlamını askıda bırakmaktadır. Bu gibi durumlarda cümlelerin öğeleri birbirinden kopmakta ve sonraki rekâta okunan âyetler kendi başına anlamlı bir bütün teşkil edememektedir. Bu tür uygulamalar, yerine göre hem vakf hem de ibtidâ hatası doğurmaktadır. Bazı durumlarda vakf doğru olmakla birlikte ibtidâ hatalı olabilmektedir. Bu sebeple tilâvete başlama noktası, durma kadar büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda; önceki âyetle zamir-mercî, atıf–ma'tûf, sıfat–mevsûf, hâl–zi'l-hâl veya mübteda–haber ilişkisi bulunan yerlerden ibtidâ edilmemesi gerektiği hususu özellikle vurgulanmalıdır. Bu hataya bilhassa sayfa başlarında sıkça düşülmektedir. Oysa bir âyetin sayfa başında yer alması, her zaman konu başlangıcı için uygun olduğu anlamına gelmemektedir. Bu durumu bizzat uygulandığına şahit olduğumuz birkaç örnekle açıklamaya çalışalım.

el-Kasas sûresi beşinci âyetin metni⁴⁵ وَ نُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ آيَةً وَ نُجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ şeklinde olup, Mushafta 384. sayfanın sonunda yer almaktadır. Bir sonraki sayfanın ilk âyeti ise وَ نُؤْتِيهِمُ الْأَرْضَ وَ نُؤْتِيهِمُ الْأَرْضَ وَ نُؤْتِيهِمُ الْأَرْضَ وَ نُؤْتِيهِمُ الْأَرْضَ şeklinde devam etmektedir. Sayfa başındaki bu âyette yer alan نُؤْتِيهِمُ ve نُؤْتِيهِمُ fiillerinin mansup olduğu görülmektedir. Arapça gramer kuralları gereği bu fiillerin nasb sebebi ancak önceki âyette bulunan وَ نُؤْتِيهِمُ ile نُؤْتِيهِمُ fiillerini de nasbeden أَنْ edatıdır. Dolayısıyla tilâvete doğrudan نُؤْتِيهِمُ ile başlanması yalnızca önceki âyetle olan anlamsal irtibatı koparmakla kalmamakta, aynı zamanda âmillerle ma'mûller arasındaki ilişkiyi de kesmektedir.⁴⁶

Benzer bir durum, emir–cevap ilişkisi içeren cümlelerde de görülmektedir. Emrin siyâkında gelen müzari fiil, şart–cevap ilişkisi kapsamında meczûm olarak iraplanmaktadır. Bu tür fiiller bazen ayrı âyetlerde yer almakta; aralarındaki ilişki koparıldığında hem gramer hem de anlam açısından ciddi bir bozulma meydana gelmektedir. Nûh sûresinin on ve on birinci âyetleri⁴⁷ bu duruma açık bir örnek teşkil etmektedir. Söz konusu onuncu âyetin metni, فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ şeklinde olup sayfanın sonunda bulunmaktadır. Diğer sayfa ise يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ şeklinde olup sayfanın sonunda bulunmaktadır.

⁴⁴ Secâvendî, *İlelü'l-vükûf*; Yakup Uzun, “Secâvendî'nin İlelü'l-Vukûf İsimli Eserinin Türkiye'de Basılan Mushaflara Yansımaları Vakf Remizleri”, *Bilimname* 53 (2025), 543-602.

⁴⁵ el-Kasas 28/5.

⁴⁶ Benzer bir ilişki ez-Zümer sûresinin 56 ile 57. âyetleri arasında da bulunmaktadır.

⁴⁷ Nûh 71/10-11.

مُذْرَارًا âyeti ile devam etmektedir. Buradaki يُرْسِلُ fiili, önceki âyette bulunan emir fiiline bağlı olarak meczûm şeklinde konumlanmıştır. İki âyet birlikte ele alındığında, “Çokça affedici olan Rabbinizden bağışlanma dileyin ki gökten size bol bol yağmur göndersin.” olan anlam; âyetler arasındaki bağlantı koptuğunda, “Size gökten bol bol yağmur göndersin.” şeklinde, yağmurun gönderilme sebebinden kopuk ve maksadın da hâsıl olmadığı bir netice ortaya koymaktadır.

Vakf ve ibtidâ açısından sıkça karşılaşılan sorunlardan olması itibarıyla bir de zamirden örnek vermek gerekmektedir. et-Tevbe sûresinde “Rableri, onları katından bir rahmet, lütuf ve içinde kalıcı nimetler bulunan cennetlerle müjdelemektedir.”⁴⁸ mealinde bir âyet bulunmaktadır. Âyetin metni رَبُّهُمْ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ şeklinde olup âyette nimete mazhar olan kişilere هُمْ zamiriyle işaret edilmekle yetinilmiştir. Çünkü zamirin neyin yerini tuttuğu bilgisi bir önceki âyette açıkça verilmektedir. Buna göre “onlar” diye ifade edilen kişiler, önceki âyette belirtilen; iman edip hicret eden ve Allah yolunda malıyla ve canıyla cihatta bulunan kişilerdir. Âyetler birbiri ardınca okunmadığında zamirin referansı belirsiz hâle gelmekte ve anlam tam olarak kavranamamaktadır.

Burada verilen örnekler sayfa başlarında yer alan âyetlerle ilgilidir. Bu gibi örnekleri çoğaltmak elbette mümkündür.⁴⁹ Ancak her zaman olmasa da genellikle sayfa başlarının konu bütünlüğünü sağlama potansiyelinden ötürü tilâvete başlamaya elverişli yerler olduğunu ifade etmekle birlikte asıl hataların rastgele bir âyetten başlanması ve henüz mana tamamlanmadan durulması şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. En çok karşılaşılan durumların başında, namaz kıldırın kişinin farklı rekâtlarda zamm-ı sûre olarak bildiği bir pasajı bölümlere ayırarak okuması gelmektedir. Bunun için iki alternatif bulunmaktadır: Tilâvet edecek kişinin ya Arapça'nın en az orta düzeyde nahiv ve mana bilgisine sahip olması ya da mushaflara kodlanmış olan vakf işaretlerinin yerlerini ve anlamlarını bilmesidir. Bu iki hususun da ihmal edildiği durumlarda kârî, âyetleri tamamen gelişigüzel bölerek icrasını sürdürmektedir. Örneğin el-Bakara sûresi 153-157. âyetleri bilindik bir aşırıdır. Namazda bu pasajın ikiye bölünerek okunması sık karşılaşılan bir durumdur. Okuyucu kıraatini بِبَشِيرٍ الصَّابِرِينَ وَ diyerek tamamlamakta; diğer rekâtta kaldığı yer olan إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ الَّذِينَ âyetinden devam etmektedir. Hâlbuki الَّذِينَ ile başlayan âyeti kerime önceki âyetteki الصَّابِرِينَ sözcüğünün sıfatı olup cümlenin yargısı ancak بِبَشِيرٍ fiiliyle tamamlanabilmektedir. Benzer bir durum el-Fetih sûresi dört ile beşinci âyetler arasında bulunmaktadır. Nitekim rekât, dördüncü âyet sonu olan وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ile tamamlanarak rûkûya gidilmekte; diğer rekâtta da لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ ile başlayan beşinci âyetten devam edilmektedir. Ancak beşinci âyet başında lâm-ı ta'lîl bulunan mansup bir müzârî fiil ile başlamakta, bu fiilin illetini bildiren ifade ise أَنْزَلَ fiili olup önceki âyetin başında yer almaktadır.

Vakf ve ibtidâ hatalarıyla ilgili en dikkat çekici uygulama ise teravîh namazlarında yaşanmaktadır. Yakın zamana kadar teravîh namazlarında ekseriyetle el-Fîl ile en-Nâs arası sûreler okunur, on rekât bittiğinde tekrar başa dönülürdü. Bu durumun avantaj ve dezavantajları bir yana okuyucuyu vakf ve ibtidâ hatalarından alıkoyduğu muhakkaktı. Günümüzde din görevlileri arasındaki hafız oranı artmasıyla birlikte kişilerin standardın dışına çıkarak seçili âyetler okuma uygulaması yaygınlık kazanmıştır. Bu minvalde bazı kârîlerin, âyetleri mana bütünlüğüne riayet ederek özenle seçtiği dikkatleri çekerken bazılarının ise ya o anda aklına gelen herhangi bir âyeti okuduğu ya da kısa âyetlerden oluşan bir sûreyi ele alıp ikişer, üçer âyetler şeklinde okumak gibi bir uygulamaya gittiği görülmektedir. Özellikle kısa âyetlerden oluşan

⁴⁸ et-Tevbe 9/21.

⁴⁹ Farklı birçok örnek için bk: el-Bakara 2/17, 220; Âl-i İmrân 3/16, 46, 78, 141; en-Nisâ 4/24, 141; el-Mâide 5/32, 71; et-Tevbe 9/14, 21, 118; Yûnus 10/43; Yûsuf 12/70; İbrâhîm 14/25, 43; el-Hicr 15/91; en-Nahl 16/55, 73; el-İsrâ 17/87; Tâhâ 20/88; el-Enbiyâ 21/102; el-Hac 22/31; en-Nûr 24/37; el-Furkân 25/44; eş-Şu'arâ 26/40, 137, 207; ez-Zuhuf 43/34.

en-Necm, er-Rahmân, el-Vâkıa, el-Kıyâme, en-Nebe, ed-Duhâ arası sûreler cümlelerin birbiriyle ilişkili olması itibarıyla -çalışılmadığı takdirde- hata yapmaya çok daha müsaittir. Zamm-ı sûrenin kısa tutulması amacıyla âyetlerin rastgele tertip edilmesi, yalnızca kıraat usul ve esaslarına aykırı olmakla kalmamakta; aynı zamanda namazın anlam ve hikmet boyutunun da zedelenmesine sebebiyet vermektedir.

1. 4. Vurgu

Kur'an-ı Kerim tilâvetinde vurgu sadece bir ses güzelliği değil, aynı zamanda anlamın doğru nakledilmesini ve kelimelerin dilbilgisel yapısının korunmasını sağlayan temel bir unsurdur. Yanlış yapılan vurgular anlam kaymalarına, kelimelerin bölünmesine ve âyetlerin orijinal yapısının bozulmasına yol açabilmektedir. Bu başlık altında Kur'an tilâvetinde sıkça karşılaşılan vurgu hataları, bu hataların doğurduğu telaffuz ve anlam problemleri ile doğru vurguya ilişkin temel ilkeler ele alınacaktır. İncelenecek örnekler, yaygın olarak uygulanmaları sebebiyle ağırlıklı olarak imam-hatiplik müfredatında yer alan sûrelerden seçilmiştir.

Tilâvette karşılaşılan vurgu hatalarının önemli bir kısmı, med harfinden sonra gelen harfe yapılan gereksiz ve yanlış vurgudan kaynaklanmaktadır. Bu tür vurgular iki temel probleme yol açmaktadır. Bunlardan ilki, kelimeler arasındaki ilişkinin yanlış kurulması; ikincisi ise kelimenin kendi iç bütünlüğünün bozulmasıdır.

Yanlış vurgunun doğurduğu ilk problem, med harfinden sonra gelen bir harfin, ait olduğu kelimedenden kopararak başka bir kelimeye nispet edilmesidir. Özellikle med harfinden sonra bir kâf (ك) zamiri veya harf-i cerrin gelmesi hâlinde bu hata daha belirgin hâle gelmektedir. Bu durumda kâf (ك) harfine yapılan yanlış vurgu onun yanlış anlaşılmasını beraberinde getirmektedir. *إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثُرَ* ile⁵⁰ *إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ* bu duruma örnek gösterilebilir. Nitekim birçok okuyucu bu âyetlerde med harfinden sonra gelen zamire vurgu yapmakta; bundan dolayı kâf'ın (ك) *نَعْبُدُ* ve *نَسْتَعِينُ* kelimelerine bitişik bir harfmış gibi algılanmasına sebep olmaktadır. Bir de bu durumun tersi bir örnek Yâsîn sûresinde bulunmaktadır. Âyetin ilgili kısmı *حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ*⁵² şeklindedir. Burada *العرجون* kelimesindeki 'ayn (ع) harfine yapılan vurgu kâf harfi cerrinin *عاد* fiiline bitişmiş bir zamir olarak anlaşılmasını mümkün kılmaktadır. Bu durumda cümlede şu şekilde bir dizilim oluşmaktadır: *حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ*. Bu vurgu hatasının oluşmaması ise ilk iki örnekte kâf'tan (ك) hemen sonraki harfe, üçüncü örnekte ise kâf'ın (ك) kendisine vurgu yapılmasına bağlıdır.

Yapılan yanlış vurgunun doğurduğu ikinci önemli sonuç ise kelimenin bölünmesi ve dil yapısının bozulmasıdır. Bu hata da çoğunlukla med harfinden sonra gelen harfe yapılan yersiz vurgu sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bu duruma dair bazı yaygın örnekler şu şekilde sıralanabilir:

- İstiâze ve Besmele'nin Allah lafzında lâm harfi uzatıldıktan sonra hâ (هـ) harfine yapılan vurgu lafzın bütünlüğünü bozmakta ve kelimeyi iki ayrı unsur gibi göstermektedir. Bu vurguyu resme yansıtırsak şöyle bir tablo oluşmaktadır: *أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ*.

⁵⁰ el-Fâtihâ 1/5.

⁵¹ el-Kevser 108/1.

⁵² Yâsîn 36/39.

- ”وَ لَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهَا“⁵³, ”وَ لَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهَا“⁵⁴ ve ”وَ إِنِّي لَأَبْلُؤُا“⁵⁵ âyetlerinde, med harfinden sonra hemze gelmektedir. Bu hemzeler, ait oldukları fiillerin son harfi konumundadır. Med herfinden sonra geldikleri için okuyucu uzatma sonrası hemzeye vurgu yaparak onu sanki yeni bir kelimenin başlangıcıymış gibi göstermektedir. Oysa bu örneklerde uygun olan, vurgunun hemzeden sonraki harfe yapılmasıdır.

- ”وَ يَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ“⁵⁹ ve ”وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ“⁵⁷, ”لَا تُحْمِلُنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا“⁵⁸ âyetlerinde de vurgu yanlış yere yapılarak kelimenin bölünmesine sebep olunmaktadır. Burada uygun olan ilk âyette tâ'ya (ط), ikinci âyette bâ'ya (ب) ve üçüncü âyette de المَاعُونَ kelimesinin mîm'ine (م) vurgu yapılmasıdır.

Bu noktada önemle vurgulanmalıdır ki yanlış harf veya kelimeye yapılan vurgu, kimi zaman cümlenin anlamını tamamen değiştirirken kimi zaman da lafzın yapısını bozmasına rağmen anlama doğrudan etki etmeyebilir. Ancak bir okuyuşun hatalı kabul edilmesi için her durumda anlamın değişmesi şart değildir. Zira tilâvette aslolan yalnızca lafzı aktarmak değil, Kur'an'ın üslubundaki estetik güzelliği ve beyanındaki eşsizliği de yansıtabilmektir. İfade edilen sözün muhatap tarafından anlaşılması kadar bu sözün tesir edici bir güce sahip olması da icap etmektedir. Bu sebeple icâzıyla meydan okuyan bir metnin tilâvetinde bu icâzın bir yansımalarının bulunması, fesâhat ve belâgatın bir gereği olarak görülmelidir. Dolayısıyla vurgu hatası, anlamı değiştirmese dahi Kur'an'ın kelime yapısındaki âhengi ve üslup bütünlüğünü zedeleyerek tilâvetin ruhuna zarar vermektedir.

Sonuç olarak vurgu hataları, tilâvette çoğu zaman fark edilmeyen; ancak etkisi itibarıyla anlam ve yapı üzerinde ciddi bozulmalara yol açan problemlerdir. Bu tür hataların temelinde; med, vurgu ve kelime yapısı arasındaki ilişkinin yeterince kavranmaması yatmaktadır. Kur'an tilâvetinde vurgu, kelimenin sesini yükseltme aracı değil; kelimenin sınırlarını ve cümle içindeki yerini doğru biçimde belirleyen bir denge unsurudur. Bu dengenin gözetilmediği okuyuşlar, tilâvetin hem estetik hem de ilmî boyutuna zarar vermektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, günümüz Kur'an tilâvetinde giderek yaygınlaşan ve hem ilmî hem de dinî açıdan kaygı verici hâle gelen belli başlı yanlış algı ve uygulamalar melodik aşırılık, tecvid ihlalleri, vakf-ibtidâ hataları ve yanlış vurgu uygulamaları olmak üzere dört ana başlık altında incelenmiştir. Yapılan analiz; bu hataların yalnızca teknik ve yüzeysel okuma sorunları olmadığını, aksine tilâvetin aslî amacı olan anlama, tefekkür ve ibadet bilincini ciddi şekilde zedeleyen yapısal problemler olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın bulguları, özellikle medya ve sosyal platformların etkisiyle tilâvetin giderek “performans odaklı bir gösteri”ye dönüşme riski taşıdığını göstermiştir. Makam ve nağme kaygısıyla tecvid kurallarının ihmal edilmesi; harflerin mahreç ve sıfatlarında özellikle dâd (ض), şîn (ش) ve kâf (ك) gibi harflerde yaygınlaşan telaffuz hataları, geleneksel kıraat uygulamalarını aşındırmaktadır. Ayrıca vakf ve ibtidâ kaidelerine riayetsizlik, yalnızca anlam bütünlüğünü parçalamakla kalmamakta; namaz gibi ibadetlerde okunan âyetler arasındaki anlamsal

⁵³ Yâsîn 36/66.

⁵⁴ Yâsîn 36/67.

⁵⁵ en-Nahl 16/90.

⁵⁶ en-Nasr 110/1.

⁵⁷ el-Bakara 2/286.

⁵⁸ el-Asr 103/3.

⁵⁹ el-Mâ'ûn 107/7.

ve duygusal bağı da kopararak kıraatin ruhani boyutunu zayıflatmaktadır. Yanlış vurgu uygulamaları ise kelime yapısını bozmakta ve âyetlerin dil bilgisel dokusuna zarar vermektedir.

Bu problemlerin temelinde; semâ ve arz usulünün zayıflaması, sosyal medya gibi dene-timsiz bilgi kaynaklarının yaygınlaşması ve kıraat eğitiminde anlam boyutunun yeterince vur-gulanmaması yatmaktadır. Oysa İslam geleneğinde tilâvet, bir “ses sanatı” olmanın öte-sinde bir anlama, düşünme ve manevi hazırlık süreci olarak tanımlanmış; Hz. Peygamber’in “Kur’an’ı seslerinizle güzelleştiriniz!” emri, asla tecvid ve anlamın önüne geçmeyen, bilakis onu tamamlayan bir eda çerçevesinde anlaşılmıştır. Bu tespitler ışığında, aşağıdaki önerilerin tilâvet geleneğinin sahih bir şekilde korunmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir:

Eğitim Müfredatlarının Gözden Geçirilmesi: Kıraat eğitiminde, harf ve tecvid kurallarının yanı sıra vakf-ibtidâ kaideleri, âyetlerin anlam bütünlüğü ve tilâvetin fikhî-adab yönü daha sistemli ve uygulamalı bir şekilde öğretilmelidir.

İcâzet ve Yetkinlik Vurgusunun Güçlendirilmesi: Sosyal medya ve dijital platformlarda (Kur’an tilâvetiyle ilgili) içerik üreten kişilerin ilmî yeterlik ve icâzet durumlarına dikkat çekil-meli; bu durum, öğrencilerin doğru kaynaklara yönlendirilmesi açısından bir kriter olarak be-nimsenmelidir.

Yarışma ve Program Kriterlerinin Dengelenmesi: Değerlendirme kriterleri, ses güzel-liği ve makam hâkimiyetinin yanı sıra tecvide riayet, anlam vurgusu ve vakf-ibtidâ beceri-sini de kapsayacak şekilde dengelenmelidir.

İmam-Hatipler ve Din Görevlilerine Yönelik Hizmet İçi Eğitim: Özellikle cami içi kıra-atlerde ve teravih namazlarında sıkça karşılaşılan vakf-ibtidâ hatalarına yönelik uygulamalı kısa eğitim programlarının düzenlenmesi faydalı olacaktır.

Sonuç olarak Kur’an tilâveti, ilahî kelamın sese ve ruha dokunan bir tecellisidir. Bu do-kuyu korumak, onu sadece kulaklara değil, kalplere ve akıllara da etkili bir şekilde ulaştırmakla mümkün görünmektedir. Estetik kaygılar ile ilmî-fikhî sınırlar arasındaki dengeyi gözet-en, an-lamı merkeze alan ve sünnet çizgisinde sürdürülen bir tilâvet geleneğinin; Kur’an’ın yaşayan bir hitap olarak güncelliğini ve dönüştürücü gücünü koruyacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abdüttevvâb, Ramadân. *el-Medhal ilâ ilmi'l-lüğa ve menâhicü'l-bahsi'l-lüğa*. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 3. Basım, 1997.
- Ağırbaş, Abdulhekim. "Kur'an Tilâvetinde Lahn Olgusu ve Uygulamada Karşılaşılan Yaygın Hatalar". *İslami İlimler Dergisi* 39 (Kasım 2024), 215-238.
- Ağırbaş, Abdulhekim. *Kırâat Eğitimi-Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- Ali el-Kârî, Molla. *el-Minehü'l-fikriyye fi şerhi mukaddimetü'l-cezeriyye*. thk. Usâme Atâyâ. Dimeşk: Dâru'l-Gavsânî, 2006.
- Ateşyürek, Remzi. "Kur'an Tilâvetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği)". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 157-175.
- Avad Sâlih, Abdülkerîm İbrâhîm. *el-Vakf-ü ve'l-ibtidâ ve siletühümâ bi'l-ma'nâ fi'l-Kur'ân'l-Kerîm*. Kahire: Dâru's-Selâm, 3. Basım, 2010.
- Bayram, Nurun Nisa-Özfidan, Mustafa. "Teravih Namazına Dair Bir Durum Çalışması (Enderûn Usûlü Teravih Namazı Örneği)". *UJTE* 10/1 (2025).
- Benlioğlu, Selman. *İlk Dönem Abbâsî Sarayında Mûsikî*. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm b. el-Mugîra el-Cu`fi. *Sahîhü'l-Buhârî*. thk. İzzeddîn Dallî vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1433.
- Cermî, İbrahim Muhammed. *Mü'cem-ü 'ulûmi'l-Kur'ân*. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2001.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. *es-Sihâh tâcü'l-lügati ve sihâhü'l-Arabiyye*. thk. Muhammed Tâmir vd. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2009.
- Çağıl, Necdet. "Kutsal Metinler ve Müzik". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2013), 1-46
- Çetin, Abdurrahman. "Kur'ân Kırâatında Mûsikînin Yeri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 115-138.
- Çetin, Abdurrahman. "Tecvid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd. *el-Müktefâ fi'l-vakf ve'l-ibtidâ*. thk. Muhittin Abdurrahman Ramazan. Umman: Dâr-u Ammâr, ts.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd ed-. *et-Tahdîd fi'l-İtkâni ve't-tecvîd*. thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed. Umman: Dâr-u Ammâr, 2000.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş`as el-Ezdî es-Sicistânî. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Yâsir Hasan vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1438.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Endelûsî. *el-Bahrü'l-muhît*. thk. Sıdkî Muhammed Cemil. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2010.
- Enis, İbrâhîm. *el-Esvâtü'l-Lugaviyye*. Kahire: Mektebetü'l-Anglo, 5. Basım, 1975.
- Feyrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmûsü'l-muhît*. thk. Muhammed Na'im el-'Arkemûsî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 8. Basım, 2005.
- Gönül, Mehmet - Altıntuğ, Onur. "Dinler ve Mûsikî". *İstem* 24 (2014), 43-62.
- Hamed, Gânim Kaddûrî el-. *ed-Dirâsâtü's-savtiyye 'inde ulemâi't-tecvîd*. Umman: Dâr-u Ammâr, 3. Basım, 2007.
- Hamed, Gânim Kaddûrî el-. *el-Medhal ilâ İlmi Esvâtî'l-Arabiyye*. Umman: Dâru Ammâr, 2004.
- Hocaoğlu, Mustafa. "Okuma ve Anlama Üzerine: Kur'an Tilavetiyle İlgili Bazı Kavram ve Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012),

- 207-235.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Fethü'l-bârî şerh-ü sahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdurrahmân b. Nâsır el-Berrâk. Riyad: Dâr-u Tayyibe, 2005.
- İbn Hallikân, Ebû Abdullah Abdüssâdık. *Hükm-ü kırâeti'l-Kur'ân bi'l-elhâni ve'l-makâmâtî'l-mûsîkiyye*. el-Memleketü'l-Arabiyye: Nübelâ li'l-Kitâb, 2013.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemalüddin Muhammed b. Mükrem. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâr-u Sâdır, ts.
- İbn Tahhân, Ebu'l-Asbağ es-Sumâtî el-İşbîlî. *Mehâricü'l-Hurûfi ve Sıfâtuhâ*. Cidde: Câmiatü'l-Melîk Abdilazîz, 1. Basım, 1984.
- İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. *et-Temhîd fî ilmi't-tecvîd*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1985.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fi'l-kırâati'l-aşr*. thk. Ali Muhammed Debbâğ. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- İbnü'l-Enbârî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım. *İzâhü'l-vakf ve'l-ibtidâ*. Dimeşk: Mecmeü'l-Lügati'l-Arabiyye, 1390.
- Kara, Ömer. *Kur'ân Fonetigi -Tilâvet Sanatı-*. İstanbul: Bilge Adamlar, 2012.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 16. Basım, 2009.
- Kastellânî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr. *Letâifu'l-işârât li fûnûni'l-kırâât*. thk. Merkezü'd-Dirâsati'l-Kur'âniyye. Suudi Arabistan: Mecmeu'l-Melik Fahd, 1434.
- Kılıç, Hulusi. "Ebü'l-Ferec el-İsfahânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/316-318. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kılıç, Mustafa. "Kur'an Tilavetinde Telaffuz Hatalarının Anlam Üzerindeki Etkisi: Klasik Tecvid Metinlerine Dayalı Bir İnceleme". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 11/2 (Aralık 2025) 552-588.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed Ebû Bekr. *el-Câmi` li ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2006.
- Mekkî, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib. *er-Riâye li tecvîdi'l-kırâeti ve tahkîkî lafzi't-tilâve*. thk. Mekteb-i Kurtuba. Mısır: Müessesetü Kurtuba, ts.
- Mes'ûl, Abdu'l-Âlî b. Abdurrahman. *Mü'cem-ü müstalehâti'l-kırâati'l-Kur'âniyye ve mâ yetealleku bih*. Kahire: Dârü's-Selâm, 2007.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî. *Sahîh-i Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412.
- Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. İsmâil. *Kitâbü'l-ka' ve'l-i tinâf*. thk. Abdurrahman b. İbrahim el-Matrûdî. el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Süûdiyye: Dâr-u Âlemi'l-Kütüb, 1992.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şeref. *Sahîh-i Müslim bi şerhi'n-Nevevî*. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1994.
- Okçu, Abdulmecit. "Kur'an Tilavetinde Ezgi". *Dinî Araştırmalar Dergisi* 10/28 (2007).
- Öztürk, Hayrettin. "Kur'an-ı Kerîm Kıraatında Dâd (ص) Harfi: Mahreci ve Sıfatları". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2018), 41-67.
- Râfî, Mustafa Sâdık. *İcâzü'l-Kurân ve'l-belâgatü'n-Nebeviyye*. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2003.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Revâi'u'l-beyân tefsîr-u âyâtî'l-ahkâmi mine'l-Kur'ân*. Dimeşk: Mektebetü'l-Gazâlî, 1980.
- Saçaklızâde, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mer'aşî. *Cühdü'l-mukil*. thk. Sâlim Kaddûrî el-Hamed. Umman: Dâru Ammâr, 2. Basım, 2008.
- Saçman, Ali Rıza. *İlaveli Yeni Saçman Tecvidi*. İstanbul: Said Matbaası, 1958.

- Secâvendî, Muhammed b. Tayfûr. *İlelü'l-vükûf*. thk. Muhammed b. Abdullah el-Îdî. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2. Basım, 2006.
- Sîbeveyh, Ebû Bişr Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî. *el-Kitâb*. thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn. Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 2. Basım, 1982.
- Suzan, Yahya. "Sadru'l-İslâm ve Emevîler Döneminde Mûsikî Hareketi". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 13 (2009), 113-135.
- Şâfî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm*. thk. Muhammed Zührî en-Neccâr. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2. Basım, 1983.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mü'cemü'l-evsat*. Kahire: Dârü'l-Harameyn, 1995.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed. *Şerh-u müşkilî'l-âsâr*. thk. Şuayb el-Arnâvût. 16 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Üşmûnî, Ahmed b. Abdülkerîm. *Menâru'l-hüdâ fi beyâni'l vakf ve'l-ibtidâ*. thk. Abdürrahim et-Tarhûnî. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2008.
- Yılmaz, Esra. "İstanbul Tavrı Kur'ân-ı Kerîm Tilâvetinde Kerim Öztürk'ün Kırâati Çerçevesinde Fatiha Sûresi; Makam Analizleri Ve Notasyon". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2023), 148-169.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh. *el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Ebi'l-Fadl ed-Dimyâtî. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2006.